

**Звіт про діяльність
Ради з фінансової стабільності
(квітень 2016 – травень 2017)**

Київ 2017

Вступне слово

Період, що минув з моменту оприлюднення попереднього звіту Ради, був непростим для України та її фінансової системи. За цей час в Україні вдалося забезпечити макроекономічну стабільність: уповільнення інфляції (до 13.5% у травні 2017 року), зростання ВВП вперше за 4 роки (+2.3% у 2016 р.), утримання дефіциту бюджету в цільових межах. Проте на фоні триваючої агресії з боку Росії Україні довелося стикнутися з ризиками наростання глобальних тенденцій до популізму та ізоляціонізму, які загрожували фінансовій стабільності.

Фінансовий сектор продовжував долати проблеми, які накопичувалися протягом багатьох років, серед яких – фінансування банками бізнесів своїх же власників та пов'язаних з ними осіб, неадекватна оцінка ризиків та непрозорі структури власності. Вони мали наслідком зростання обсягів непрацюючих активів та брак капіталу для покриття кредитних ризиків. Ця проблема загострилась у Приватбанку наприкінці 2016 року. Зважаючи на його роль для банківської системи (понад 36% депозитів, понад 50% активних карток), держава змушена була його націоналізувати. Рада сприяла координації дій державних органів у цьому процесі. Це був необхідний і вчасний крок, який допоміг захистити інтереси вкладників банку та сектор у цілому.

Нам вдалося знизити волатильність на валютному ринку, хоча це вимагало збереження певних адміністративних обмежень. Водночас Рада сприяла скасуванню пенсійного збору з продажу валюти та підтримала подальшу лібералізацію ринку в інтересах бізнесу.

Для подолання інших викликів, що постали перед фінансовим сектором, Рада серед іншого підтримала:

- ухвалення необхідних для просування реформ законопроектів;*
- ініціативи, спрямовані на розвиток ринку страхування життя.*

Рада також незмінно закликала до розвитку співпраці з міжнародними донорами, яка залишається одним з ключових чинників фінансової стабільності в Україні.

ЗМІСТ

	Стор.
Склад Ради	4
Основні питання, що розглядалися Радою з фінансової стабільності	5
1 Динаміка системних ризиків за рік. Початок валютної лібералізації	5
<i>Вставка 1: порядок денний міжнародних / іноземних органів з фінансової стабільності</i>	8
2 Координація фіскальної та монетарної політики	10
3 Націоналізація Приватбанку: роль Ради	12
4 Посилення ролі державних банків та необхідність оновлення їхньої стратегії	15
5 Посилення спроможності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб	17
<i>Вставка 2: система фінансової безпеки та її роль у забезпеченні фінансової стабільності. Світові тенденції розвитку систем гарантування вкладів</i>	19
6 Страхування життя: можливі ризики та загрози, існуючі проблеми, шляхи та механізми їх вирішення	21
7 Просування реформ у фінансовому секторі	23
<i>Вставка 3: Співпраця з міжнародними донорами та підтримка реформ у фінансовому секторі</i>	26

Склад Ради з фінансової стабільності.**Співголови Ради:**

Гонтарева Валерія
Олексіївна	– Голова Національного банку України
Данилюк Олександр
Олександрович	– Міністр фінансів України

Члени Ради:

Хромаєв Тимур
Заурбекович	– Голова Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку
Пашко Ігор
Володимирович	– Голова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг
Ворушилін Костянтин
Миколайович	– Директор-розпорядник Фонду гарантування вкладів фізичних осіб
Смолій Яків Васильович	– Перший заступник Голови Національного банку України
Буца Юрій Богданович	– Заступник міністра фінансів України з питань європейської інтеграції

Основні питання, що розглядалися Радою з фінансової стабільності.

За рік роботи між квітнем 2016 року і травнем 2017 року Рада провела 7 засідань, у тому числі два позачергових, оскільки існувала необхідність термінового обговорення питань, які створювали ризики для фінансового сектору.

1. Динаміка системних ризиків. Початок валютної лібералізації.

На кожному засіданні Ради Національний банк надавав огляд поточних ризиків для фінансової стабільності.

Таблиця 1. Еволюція системних ризиків

	2016			2017		
	II кв.	III кв.	IV кв.	січень	березень	травень
Світова економіка	↗	→	→	→	→	→
Зовнішній попит	→	↗	→	↘	→	→
Економічні умови	↘	→	→	→	→	→
Державні фінанси	↗	↘	→	→	→	→
Валютний ринок	→	↗	↗	↗	→	↘
Геополітика	→	→	↗	→	→	→

Примітка:

Оцінка зміни ризиків. Стрілки вгору - збільшення ризику; стрілки вниз - зменшення ризику.

Світова економіка: з моменту виходу попереднього звіту світова економіка зазнала низки шоків, зокрема голосування про вихід Британії з ЄС («Брекзит»), вибори у США, Франції та Нідерландах та події у Туреччині (спроба перевороту, референдум). Це спровокувало кілька епізодів волатильності фінансових ринків, проте глобальна фінансова система їх успішно пододала. Темпи світового економічного зростання у 2016 році залишались стриманими. На 2017 – 2018 роки прогнозується прискорення зростання світової економіки та торгівлі. Ключовими ризиками на сьогодні є геополітична невизначеність та очікуваний перехід до більш жорсткої монетарної політики у США.

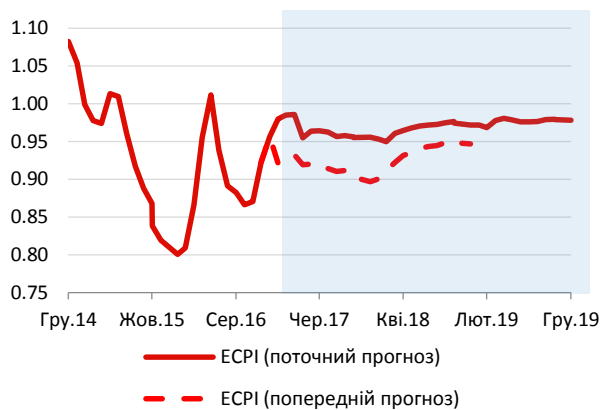
Зовнішній попит: динаміка цін на товари українського експорту була нерівною протягом звітного періоду. Тенденції на світових ринках ставали декілька разів несприятливими для аграрної продукції, часом також для цін сталі. З початком 2017 року цінова динаміка на ключові експортні товари була загалом позитивною і перевершила попередні очікування. Прогнози відновлення світової економіки та

торгівлі підтримують оптимістичні оцінки зовнішнього попиту на український експорт.

Державні фінанси: ризики, які відмічалися протягом 2016 року як потенційно можливі, зокрема загрози різкого скорочення податкових надходжень та збільшення дефіциту бюджету, переважно не реалізувалися. Бюджетна політика була виваженою, показники дефіциту залишалися в межах цільового рівня.

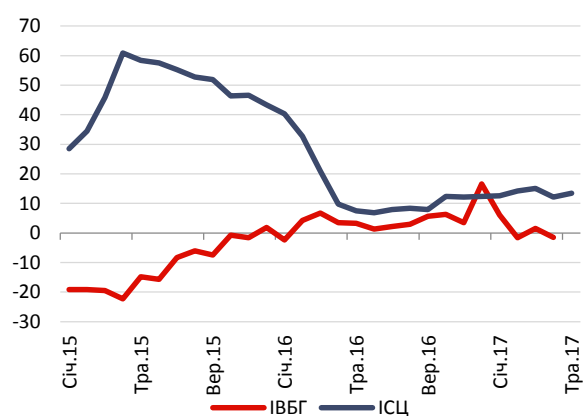
Економічні умови: Інфляція стабілізувалася в межах цільових значень, темпи відновлення економіки були вищими за очікувані. Економічне зростання може прискоритися у 2017 році, проте темпи будуть нижчими від бажаних передусім через тимчасове припинення переміщення вантажів через лінію розмежування товарообміну з непідконтрольними Україні територіями на сході.

Графік 1. Індекс зміни світових цін на товари українського експорту (ЕСПІ), 12.2004=1

Джерело: НБУ

Графік 2. Динаміка ІВБГ та ІСЦ*, зміна до відповідного місяця попереднього року, %

ІСЦ – індекс споживчих цін; ІВБГ – індекс виробництва базових галузей
Джерело: НБУ

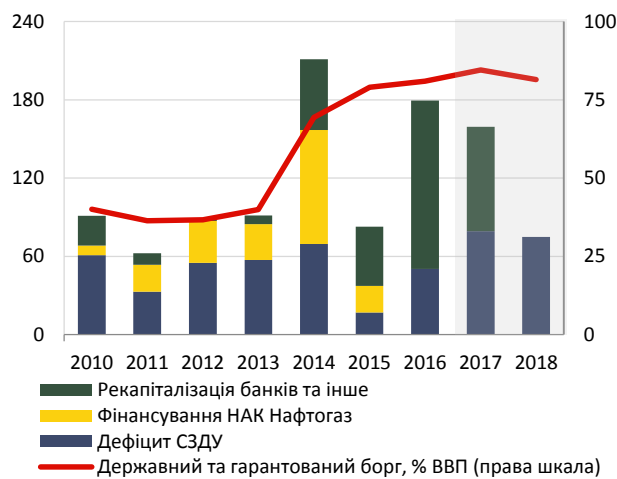
Валютний ринок: двічі протягом періоду – у серпні-вересні та у грудні 2016 року-першій половині січня 2017 року – спостерігалось ситуативне підвищення попиту на валюту та посилення волатильності ринку. Рада підтвердила наявність ознак нестійкого стану банківської системи, а також обставин, що загрожують стабільності фінансової системи. НБУ змушений був зберегти частину антикризових обмежень на валютному ринку. Навесні 2017 року ризики на валютному ринку знизилися, відбулось помірне посилення курсу гривні.

Геополітика: ситуація на сході України залишалася напруженою, періодично відбувалися загострення бойових дій, які загрожували життю людей та завдавали збитків національній економіці. Відчутним було протистояння під Авдіївкою. Додатковим несприятливим фактором є тимчасова невизначеність щодо подальшої підтримки України з боку її ключових західних партнерів у період виборчого циклу.

Водночас макроекономічна стабілізація, проведення виваженої фіскальної політики, поступове відновлення балансу на валютному ринку дозволили обговорювати кроки з поступової валютної лібералізації та зняття раніше запроваджених обмежень.

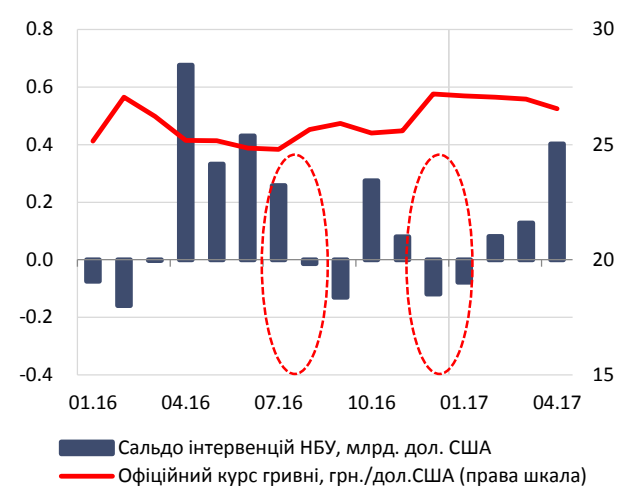
Перші рекомендації з пом'якшення валютних обмежень Рада сформулювала ще у березні 2016 року. У травні 2016 р. Рада підтримала скасування пенсійного збору при купівлі валюти. Це рішення було ухвалено Верховною Радою у грудні 2016 року. Цей крок сприятиме боротьбі з «чорним» ринком. Одночасно НБУ вживає інших заходів для зняття обмежень та забезпечення прозорої роботи валютного ринку. 1 грудня НБУ оприлюднив концепцію подальшої валютної лібералізації.

Графік 3. Дефіцит сектору державного управління та державний борг, млрд. грн.

Джерело: Мінфін, МВФ, НБУ

Графік 4. Курс гривні та інтервенції Національного банку України*

* додатні значення сальдо інтервенцій вказують на купівлю валюти Національним банком

Джерело: НБУ

Позиція Ради. У ході засідань Рада неодноразово відзначала подальшу наявність ризиків та волатильності на фінансових ринках України. Із урахуванням вищезазначеного Рада підтвердила наявність ознак нестійкого фінансового стану банківської системи, а також обставин, що загрожують стабільності фінансової системи країни. Це обумовило збереження частини встановлених адміністративних обмежень на валютному ринку.

Водночас Рада підкреслила необхідність поступового зняття обмежень на валютному ринку, зокрема підтримала скасування пенсійного збору при купівлі валюти.

Вставка 1: Порядок денний міжнародних / іноземних органів з фінансової стабільності у квітні 2016 – березні 2017 років.

Рада та її секретаріат відстежували, які ризики та загрози розглядалися міжнародними (перш за все європейськими) органами з фінансової стабільності. Розглянуті зарубіжними колегами ризики можна умовно розділити на три категорії: глобальні фінансово-економічні та політичні виклики для фінансової стабільності; ризики, специфічні для розвинених економік; секторальні ризики.

До глобальних ризиків звітного періоду можна віднести непевність перспектив розвитку світової економіки, волатильність на міжнародних фінансових ринках, наслідки рішення Британії про вихід з ЄС. Ризики, специфічні для фінансових систем розвинених країн, переважно викликані перебуванням відсоткових ставок на рівні близько нуля протягом довгого часу.

Таблиця 2. Ризики, які розглядалися міжнародними комітетами / радами з фінансової стабільності¹

Категорія ризиків	Сутність ризиків	Коли розглядалися	Органи, які відзначили ризики
Глобальні фінансово-економічні та політичні ризики для фінансової стабільності	Непевність перспектив світової економіки / глобального розвитку, у т.ч. через фактор виборів у провідних країнах світу	II, III, IV кв. 2016 р.	FSB, ESRB, FPC, HCSF, РФС Швеції, КФС Польщі
		I кв. 2017 р.	FSOC, HCSF
	Несприятливі геополітичні тенденції / зростання геополітичної напруги	II кв. 2016 р.	FSB, КФС Польщі
	Зміна моделі розвитку та вразливість Китаю та їх наслідки	III, IV кв. 2016 р.	FSB, КФС Нідерландів
	Волатильність світових фінансових ринків	II, III, IV кв. 2016 р.	FSB, ESRB, FPC, HCSF, КФС Нідерландів
Ризики, специфічні для фінансових систем розвинених країн	Середовище низьких відсоткових ставок, що обумовлює зниження прибутковості / погіршення балансів європейських банків, а також низькі премії за ризик	II, III, IV кв. 2016 р.	FSB, ESRB, FSOC, HCSF, КФС Нідерландів, РФС Швеції, КФС Польщі
		II, III, IV кв. 2016 р.	FSB, FPC, FSOC, КФС Нідерландів, РФС Швеції

¹ Сформовано на підставі аналізу публічних звітів, протоколів, прес-релізів відповідних органів.

	Загрози через непевність подальшої динаміки відсоткових ставок	I кв. 2017 р.	FSB
Ризики з боку окремих сегментів фінансового сектору	Зростання іпотечного кредитування та ситуація на ринку нерухомості	II, III, IV кв. 2016 р.	FSB, FPC, HCSF, КФС Нідерландів, КФС Польщі
		I кв. 2017 р.	HCSF
	Інновації у фінансовому секторі – Фінтех (FinTech)	III кв. 2016 р.	ESRB
		I кв. 2017 р.	FSB
	Зростання боргового навантаження домогосподарств	II, III, IV кв. 2016 р.	РФС Швеції, FPC
	Низька якість активів / високий рівень NPL в окремих країнах	III, IV кв. 2016 р. I кв. 2017 р.	FSB, ESRB, КФС Нідерландів
	Кібератаки	II, IV кв. 2016	FPC
Реструктуризація портфеля валютних іпотечних кредитів	IV кв. 2016 р., I кв. 2017 р.	КФС Польщі	

Примітка:

FSB – Рада з фінансової стабільності (Великої двадцятки); ESRB – Європейська рада з фінансової стабільності; FSOC – Рада з нагляду за фінансовою стабільністю (США); FPC – Комітет з фінансової політики Банку Англії; HCSF – Вища рада з фінансової стабільності (Франція); КФС Нідерландів – Комітет фінансової стабільності (Нідерланди); РФС Швеції – Рада з фінансової стабільності (Швеція), КФС Польщі – Комітет з фінансової стабільності (Польща).

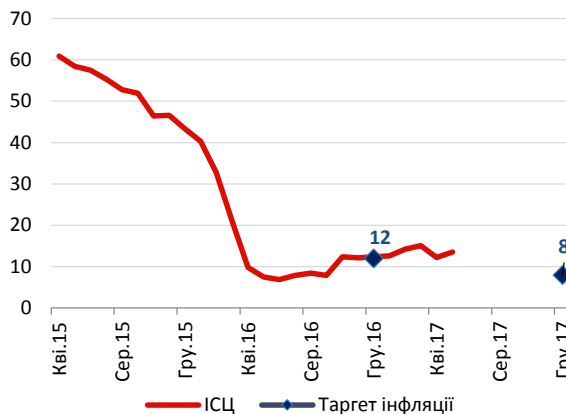
Цікавою міжнародною практикою іноземних комітетів/рад з фінансової стабільності, є розбудова функції підготовки до криз і управління ними. Так, Рада з фінансової стабільності Швеції працює над симуляційними іграми: причетні посадові особи з фінансових регуляторів та державних органів (інколи також представників фінансового сектору) проводять «репетицію» узгоджених дій у рамках певного (попередньо розробленого) кризового сценарію.

2. Координація фінансової та монетарної політики.

Рада неодноразово розглядала питання координації фінансової та монетарної політики, що необхідно для забезпечення макрофінансової стабільності.

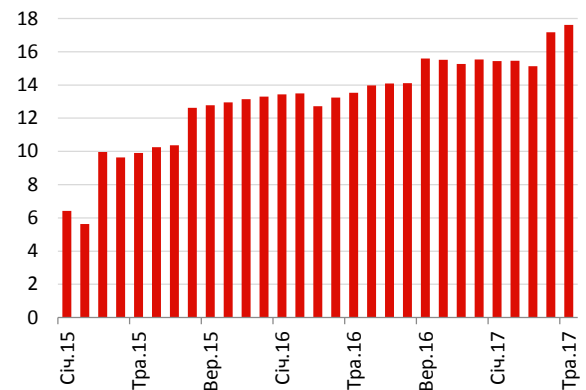
Утримання дефіциту бюджету у цільових межах та узгоджена позиція Ради створили сприятливі умови для досягнення Національним банком інфляційних цілей та забезпечення стійкого зростання міжнародних резервів.

Графік 5. Динаміка інфляції та інфляційні цілі НБУ, %

Джерело: НБУ

Графік 6. Офіційні міжнародні резерви, млрд. дол.

Джерело: НБУ

Важливою передумовою для проведення ефективної монетарної політики є прогнозоване та раціональне управління державними коштами, що акумулюються на Єдиному казначейському рахунку (ЄКР).

Останнім часом склалася практика акумулювання на ЄКР значних залишків коштів з витрачанням їх переважно наприкінці року, що змушує Національний банк здійснювати інтервенції для вилучення надлишку ліквідності з ринку.

Для уникнення подібних ситуацій Рада запропонувала такі кроки:

- запровадження середньострокового прогнозування гривневої ліквідності на ЄКР;
- розширення горизонту прогнозу ЄКР до 3-х місяців;
- завчасне визначення та відображення в прогнозі ЄКР джерел фінансування видатків у разі очікування касового розриву або планів щодо можливого використання надлишку коштів у разі профіциту бюджету;
- упорядкування та забезпечення прогнозованості процесу розміщення коштів місцевих бюджетів в банках;
- забезпечення рівномірного витрачання бюджетних коштів як упродовж року, так і в межах кожного місяця.

Позитивні ефекти очікуються від нового порядку відшкодування ПДВ, який запрацював з 1 квітня 2017 року. Відшкодування здійснюється автоматично на підставі інформації, отриманої з баз даних ДФС та Казначейства, в хронологічному порядку в межах коштів, наявних на ЄКР. Тепер бізнес зможе краще планувати свою діяльність, а держава – забезпечувати більш рівномірні відтоки коштів з ЄКР.

У травні 2017 року на засіданні Уряду затверджено план заходів з реалізації Стратегії реформування системи управління державними фінансами України на 2017-2020 рр. Триває остаточне узгодження окремих термінів і завдань, насамперед спрямованих на покращення управління ліквідністю. Конкретними результатами реалізації цього напрямку робіт мають стати:

- збільшення періоду прогнозування поденного руху коштів на ЄКР з одного до шести місяців з поступовим підвищенням якості прогнозів;
- узгодження строків значних надходжень і видатків державного бюджету;
- запровадження спрощеної моделі сплати податкових платежів на єдиний рахунок, відкритий платником податків у Казначействі тощо.

Забезпечення більшої прогнозованості та рівномірного використання бюджетних коштів упродовж всього бюджетного періоду дозволить утримувати інфляційну динаміку у прогнозованих межах.

Позиція Ради. Рада закликала до більш чіткої координації монетарної та фіскальної політики як однієї з передумов досягнення НБУ проголошених інфляційних цілей. Рада також наголосила на необхідності більш рівномірного протягом року використання ресурсів ЄКР усіма розпорядниками державних коштів.

3. Націоналізація Приватбанку: роль Ради.

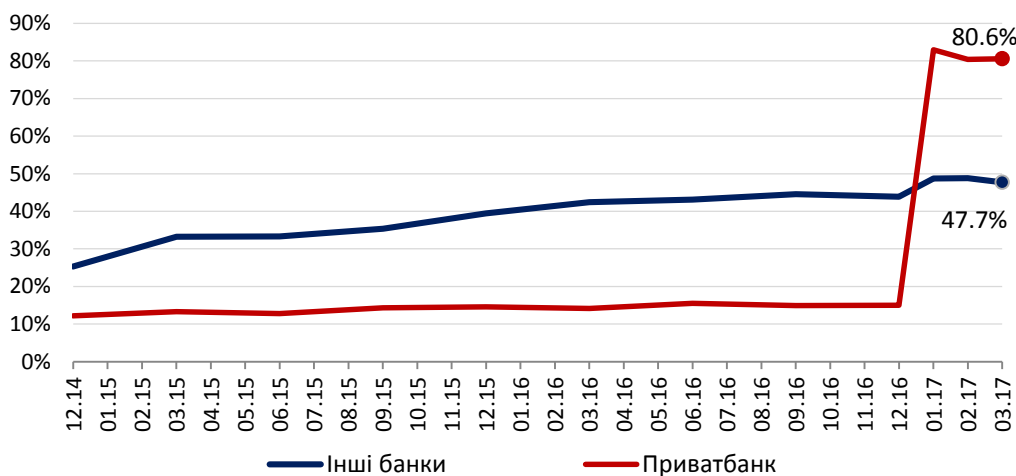
Націоналізація Приватбанку, яка відбулася у грудні 2016 року за участі Ради та РНБОУ, стала прикладом чітких та ефективних дій Уряду, НБУ, ФГВФО.

Діагностика 2015 року виявила суттєві проблеми, які роками накопичувалися у банку. Невиважена кредитна політика, насамперед активне кредитування бізнесу акціонерів за умови відсутності прийнятної застави, призвела до втрати банком капіталу. Розроблена програма докапіталізації та реструктуризації мала на меті зниження кредитного ризику та залучення додаткових коштів від акціонерів для виконання нормативів достатності капіталу. Враховуючи системну важливість Приватбанку, він весь час перебував під пильним контролем регулятора.

Менеджмент та власники банку не впоралися з програмою. Для підтвердження об'єктивності оцінки якості активів та капіталу банку була залучена міжнародно визнана аудиторська компанія. Її оцінки якості активів та розміру дефіциту капіталу були близькими до оцінок НБУ. За розрахунками НБУ напередодні націоналізації загальна потреба Приватбанку в капіталі становила 148 млрд. грн.

Практично усі корпоративні кредити Приватбанку були надані пов'язаним із банком особам. Часто це були «порожні» компанії, які не вели операційної діяльності, і кредити таким компаніям мали бути класифіковані як непрацюючі, що і відбулось після націоналізації банку.

Графік 7. Рівень непрацюючих кредитів в Приватбанку та інших банках

Після зупинення акціонерами виконання плану капіталізації банку, Національний банк прийняв рішення про віднесення банку до категорії неплатоспроможних. Зважаючи на системну важливість банку, регулятор відповідно до статті 41.1. Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» звернувся до Уряду з пропозицією про виведення Приватбанку з ринку за участю держави.

Акціонери банку надіслали лист до КМУ з проханням про входження держави у капітал Приватбанку. Цим же листом вони зобов'язалися реструктурувати кредити, надані банком юридичним особам, з урахуванням вимог НБУ до 1 липня 2017 року.

Після аналізу всіх варіантів вирішення цієї проблеми, Рада з фінансової стабільності на засіданні 18 грудня 2016 року підтримала пропозицію про перехід ПАТ «Приватбанк» у державну власність відповідно до статті 41.1 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб». Це рішення дозволило захистити фінансовий сектор від значних шоків, а населення від втрат.

Таблиця 3. Роль Приватбанку у банківському секторі України

	Приватбанк	Частка у банківській системі	% ВВП
Балансові показники, млрд. грн., станом на 01.12.2016			
Загальні активи, з них	299.2	18.3%	12.6%
готівкові кошти	8.7	28.6%	0.4%
кредити суб'єктам господарювання	179.2	20.5%	7.5%
кредити фізичним особам	33.0	21.0%	1.4%
Зобов'язання, з них	240.1	21.1%	10.1%
кошти НБУ	19.2	50.9%	0.8%
кошти суб'єктів господарювання	39.0	11.2%	1.6%
кошти фізичних осіб	148.3	36.3%	6.2%
Інфраструктура, тис. штук, станом на 01.10.2016			
Активні платіжні картки	29 330.4	52.0%	
у т.ч. з дебетовою функцією (з виплат зарплат, пенсій, ін.)	15 618.4	56.3%	
Банкомати	20.3	60.6%	
Платіжні термінали	140.2	60.2%	

Загальна докапіталізація Приватбанку станом на квітень 2017 року склала 116.8 млрд. грн – увесь обсяг капіталу було внесено у формі ОВДП. Загальну потребу у капіталізації за рахунок коштів держави було зменшено за рахунок конвертації частини зобов'язань у капітал (bail in). За результатами аудиторської перевірки (due diligence) буде визначена сума додаткової капіталізації Приватбанку. На травневому засіданні 2017 року члени Ради підкреслили, що витрати держави мають бути компенсовані колишніми акціонерами банку, було наголошено на необхідності проведення ефективних переговорів про реструктуризацію непрацюючого кредитного портфелю у відповідності до положень Меморандуму із МВФ.

Додаткова емісія ОВДП не вплинула безпосередньо на рівень інфляції, оскільки кошти, отримані банком від монетизації ОВДП, переважно пішли на поповнення кас та відновлення мінімально необхідного залишку обов'язкових резервів у НБУ. Банк швидко відновив свою роботу в нормальному режимі. Очікування учасників ринку стабілізувалися, завдяки чому обсяг відтоку коштів з рахунків, який спостерігався у грудні – січні, поступово припинився.

Позиція Ради. З урахуванням загострення ризиків на кінець 2016 року, пов'язаних із фінансовим станом системно важливого банку ПАТ КБ «Приватбанк», Рада підтримала пропозицію НБУ і КМУ про виведення банку з ринку шляхом його продажу державі в особі Міністерства фінансів. Входження держави у капітал Приватбанку забезпечило виконання зобов'язань перед клієнтами банку та дозволило усунути великий системний ризик для фінансової стабільності.

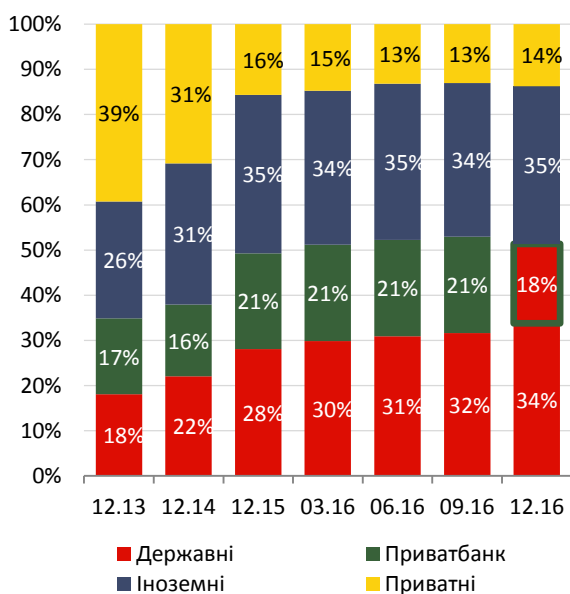
4. Посилення ролі державних банків та необхідність оновлення їхньої стратегії.

Реформування державних банків стало одним із ключових питань порядку денного роботи Ради у звітному періоді.

Міністерство фінансів України як представник власника державних банків забезпечує реалізацію стратегії реформування держбанків². До перших успіхів можна віднести підписання у листопаді 2016 року урядом, Ощадбанком та ЄБРР Меморандуму про порозуміння, відповідно до якого АТ «Ощадбанк» отримає підтримку ЄБРР у покращенні корпоративного управління, а також 50 млн. євро на розвиток українського бізнесу.

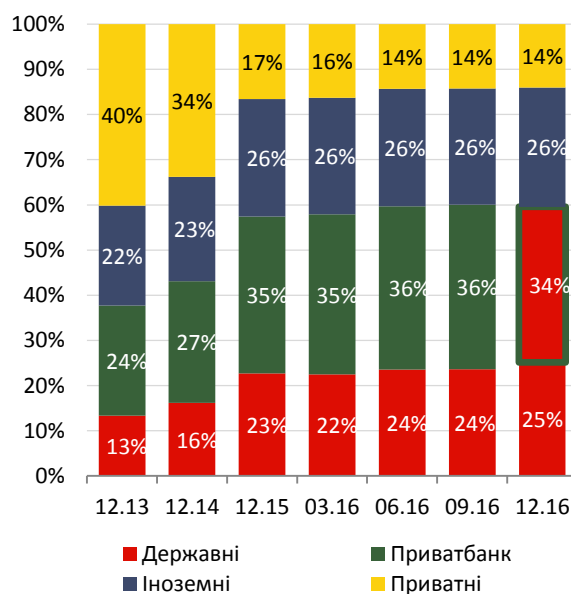
Водночас наприкінці 2016 року виникла необхідність переглянути згадану вище стратегію, що було обумовлене суттєвим зростанням ролі державних банків у національній банківській системі. Їх частка у чистих активах після переходу ПАТ КБ «Приватбанк» у державну власність перевищила 50%, а за депозитами населення збільшилася майже до 60%.

Графік 8. Чисті банківські активи за групами

Джерело: НБУ

Графік 9. Депозити у банках за групами

Джерело: НБУ

Під час оновлення стратегії непорушними залишатимуться основні принципи реформування державних банків, у т.ч. поліпшення якості корпоративного управління та створення умов для повної або часткової приватизації для зменшення частки держави на банківському ринку.

Мінфін спільно із міжнародними фінансовими організаціями та НБУ працює над оновленням документу.

² Підтримана Урядом у лютому 2016 року - див. Звіт про діяльність Ради від квітня 2016 р.

Схема 1. Основні принципи реформування державних банків**Зменшення частки держави у банківському секторі**

- повна приватизація Укргазбанку
- участь міжнародних інвесторів в капіталі інших банків

Спеціалізація банків

- повинна бути уточнена через перехід Приватбанку у державну власність

Підвищення якості корпоративного управління у державних банках

- у т.ч. формування наглядових рад, в складі яких більшість складатимуть незалежні члени

Розвиток операційних моделей (удосконалення функції ризик-менеджменту, роботи з проблемними активами)

Важливим наступним кроком є внесення змін до ЗУ “Про банки і банківську діяльність”, що спрямовані на вдосконалення корпоративного управління державних банків. Від успіху реалізації цих завдань залежить подальше перетворення держбанків на ефективні, прибуткові та прозорі банківські установи. У підсумку це означає якісніші послуги для клієнтів, а також економію коштів платників податків на докапіталізацію держбанків.

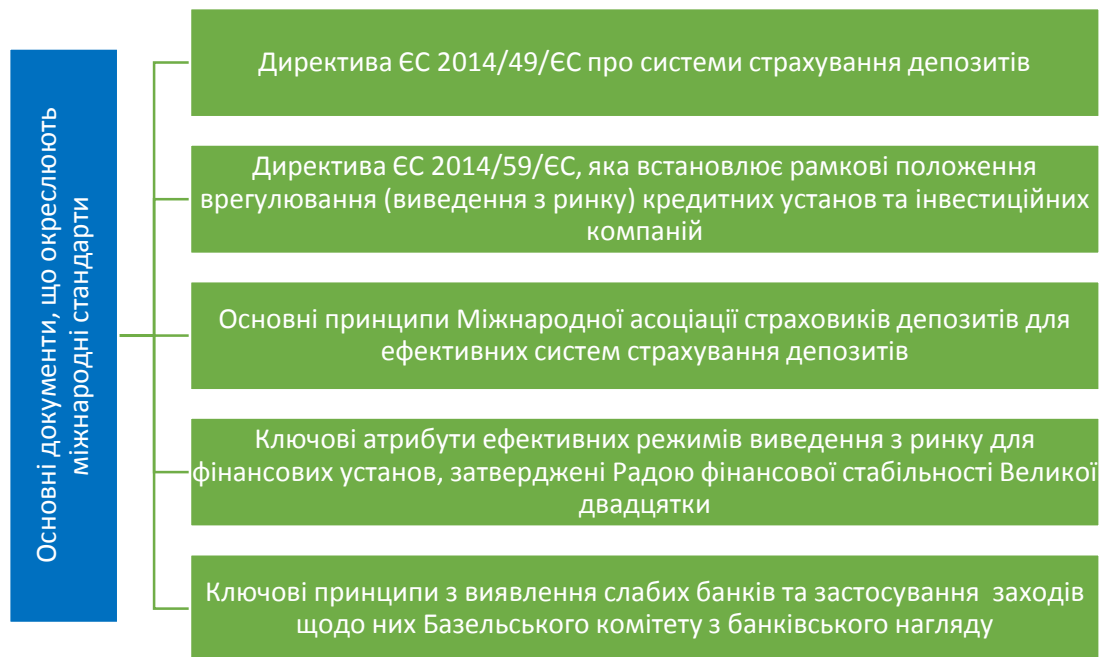
Питання рекапіталізації Укрексімбанку та Ощадбанку було підтримано Радою, оскільки аналіз стану активів, проведений НБУ у січні 2017 року, виявив погіршення якості їхніх кредитних портфелів після дати діагностичного обстеження. Дисципліна обслуговування кредитів багатьма великими позичальниками суттєво погіршилася, окремі компанії зупинили обслуговування кредитів. Це спричинило зростання потреби у додатковій капіталізації банків, що і було зроблено Урядом у поточному році.

Позиція Ради. Члени Ради погодилися, що Стратегію розвитку державних банків необхідно актуалізувати з урахуванням структурних змін, які відбулися у секторі. Водночас принципи, на яких вона ґрунтується, повинні лишатися незмінними. Рада підтримала запропоновані Міністерством фінансів законодавчі зміни щодо системи корпоративного управління у державних банках та очікує на надання імпульсу процесу реформування державного банківського сектору.

5. Посилення спроможності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.

З метою розбудови ефективної системи гарантування вкладів та врегулювання банків, Україна прагне до впровадження міжнародних стандартів та бере до уваги найкращий досвід, напрацьований різними країнами у цій сфері. Реалізація положень базових міжнародних документів допоможе краще захистити вкладників, більш ефективно вирішувати проблеми неплатоспроможних фінансових установ, врешті-решт посилити фінансову стабільність в Україні.

Схема 2. Основні документи, що встановлюють міжнародні стандарти у сфері страхування вкладів

Особливе місце у цьому переліку посідають зобов'язання, які Україна взяла на себе у рамках Угоди про асоціацію з ЄС. Вони зокрема передбачають трансформацію системи гарантування вкладів до 2018 року. Деякі з положень директив ЄС вже успішно втілюються в українській практиці. Втім залишається низка змін, які ще необхідно втілити, а саме:

- поступове збільшення гарантованих сум та подальше скорочення термінів виплат;
- участь усіх банків у системі гарантування вкладів на однакових умовах (через ФГВФО);
- перехід до формування регулярних зборів на основі оцінки ризиків банків;
- розширення переліку суб'єктів, чії вклади підлягають гарантіям;
- покращення ефективності управління та реалізації активів банків, які ліквідуються.

Зараз готуються зміни до Закону про систему гарантування вкладів, які частково вирішують вказані питання. Проте збільшення застрахованої суми вкладу чи перехід до нової системи регулярних зборів до ФГВФО на основі оцінки ризиків банків

вимагатиме додаткової спільної роботи членів Ради та пошуку оптимальних рішень з точки зору фінансової стабільності.

Додатково Рада акцентувала на необхідності більш ефективної роботи правоохоронних органів, судової системи, що повинно забезпечити належний рівень захисту прав кредиторів.

Члени Ради також підтримали належне фінансування Фонду у поточних умовах. Наразі триває робота над оптимізацією системи фінансової підтримки ФГВФО, яка б сприяла його стабільній роботі в інтересах вкладників та кредиторів.

Позиція Ради. Рада підтримала проведення окремої стратегічної сесії щодо пріоритетів реформування системи гарантування вкладів в Україні. Рада також закликала до посилення співпраці з правоохоронними органами та виконавчими службами з метою кращого захисту прав кредиторів та більш ефективного відшкодування заборгованості боржників.

Вставка 2: система фінансової безпеки та її роль у забезпеченні фінансової стабільності. Світові тенденції розвитку систем гарантування вкладів.

Система фінансової безпеки покликана сприяти ефективному захисту банків та клієнтів у кризових ситуаціях, передусім через страхування вкладів та можливість екстреного доступу банків до короткострокових позик. Робота системи фінансової безпеки зменшує ризики для стабільності фінансової системи, оскільки:

- усуває стимули для вкладників достроково знімати депозити, бо вони захищені гарантією, отже зменшується загроза банківських криз;
- дозволяє врятувати банки, які мають тимчасові проблеми з ліквідністю, але залишаються платоспроможними, і ефективно виводити з ринку неплатоспроможні банки, подальше існування яких примножує проблеми для вкладників, кредиторів та системи в цілому.

Таблиця 4. Складові системи фінансової безпеки для банків в Україні

Функція		Відповідальний орган
1	Пруденційне регулювання та банківський нагляд	НБУ
2	Кредитор останньої інстанції	НБУ
3	Виведення неплатоспроможних банків з ринку	ФГВФО за рішенням НБУ
4	Захист депозитів	ФГВФО

Наближаючись за своєю сутністю до системи державного страхування у фінансовій сфері, система фінансової безпеки ґрунтується на таких принципах:

- захист передусім тих категорій вкладників, які не можуть самостійно оцінити усі ризики від розміщення коштів;
- сума гарантованого / застрахованого вкладу повинна бути достатньою, щоб їй відповідала більшість вкладів фізичних осіб, але не надто великою, щоб унеможливити перекладання ризиків від вкладень власників великих активів/статків на державу та платників податків.

Ці принципи у значній мірі сформуvalи основні міжнародні тенденції розвитку системи страхування вкладів:

- поступовий перехід до розрахунку розміру зборів до фондів гарантування депозитів на основі оцінки ризиків установ-учасників;
- розширення переліку суб'єктів, охоплених гарантіями вкладів (наприклад, крім фізичних осіб гарантії часто поширюються на малі та середні підприємства³), та скорочення термінів виплат вкладникам;

³ При цьому граничний розмір гарантованої суми залишається однаковим для підприємств та громадян, у середніх та великих корпораціях залишаються значні стимули для раціонального управління та розміщення власних коштів.

- міжнародна конвергенція розмірів застрахованих вкладів (зниження надмірно високих сум, підвищення відносно низьких до міжнародно поширених).

Таблиця 5. Зміна суми гарантованих вкладів в окремих країнах

Країна	Валюта (позначення)	Період			
		вересень 2008	грудень 2008	січень 2011	серпень 2016
Австралія	A\$	-	1 000 000	1 000 000	250 000
Австрія	€	20 000	без обмежень	100 000	100 000
Бельгія	€	20 000	10 000 000	100 000	100 000
Бразилія	R\$	60 000	20 000 000	20 000 000	250 000
Велика Британія	£	35 000	50 000	85 000	75 000
Гонконг	HK\$	100 000	без обмежень	500 000	500 000
Данія	DKR	300 000	без обмежень	750 000	750 000
Естонія	€	20 000	50 000	100 000	100 000
Ірландія	€	20 000	без обмежень	без обмежень	100 000
Іспанія	€	20 000	100 000	100 000	100 000
Італія	€	103 291	103 291	100 000	100 000
Канада	CAD	100 000	100 000	100 000	100 000
Латвія	€	20 000	50 000	100 000	100 000
Нідерланди	€	20 000	100 000	100 000	100 000
Німеччина	€	20 000	без обмежень	100 000	100 000
Нова Зеландія	NZ\$	-	1 000 000	500 000	-
Норвегія	NOK	2 000 000	2 000 000	2 000 000	2 000 000
Південна Корея	KRW	50 000 000	50 000 000	50 000 000	50 000 000
Польща	€	22 500	50 000	100 000	100 000
Португалія	€	25 000	100 000	100 000	100 000
Румунія	€	50 000	50 000	100 000	100 000
Сінгапур	SG\$	20 000	без обмежень	50 000	50 000
Словенія	€	22 000	без обмежень	100 000	100 000
США	\$	100 000	250 000	250 000	250 000
Таїланд	BHT	без обмежень	без обмежень	50 000 000	15 000 000
Туреччина	TL	50 000	50 000	50 000	100 000
Угорщина	€	25 170	без обмежень	100 000	100 000
Франція	€	70 000	70 000	100 000	100 000
Чеська республіка	€	25 000	50 000	100 000	100 000
Швейцарія	CHF	100 000	100 000	100 000	100 000
Швеція	€	25 000	50 000	100 000	100 000
Японія	¥	10 000 000	10 000 000	10 000 000	10 000 000

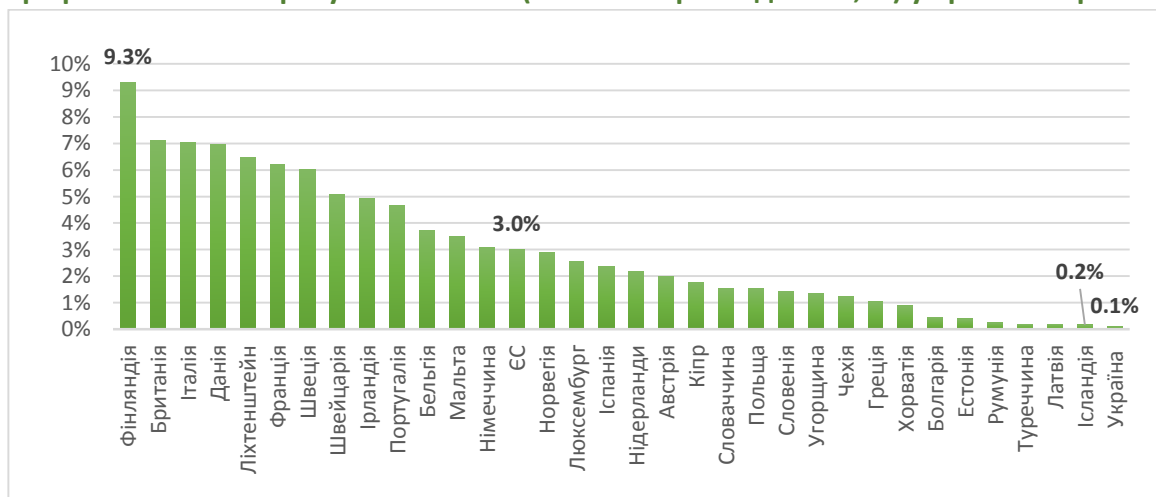
6. Страхування життя: можливі ризики та загрози, існуючі проблеми, шляхи та механізми їх вирішення.

Ринок страхування життя відіграє важливу соціальну роль, є інструментом мобілізації заощаджень населення, а також складовою інфраструктури системи пенсійного забезпечення України. Цей сегмент страхового ринку в Україні на сьогодні є вузьким (станом на 31.12.2016 - 39 компанії, активи яких становлять 10.9 млрд. грн. та 7.8 млрд. грн. резервів). В той же час, ринок страхування життя, як і ринок пенсійних накопичень, у європейських країнах є основним джерелом довгострокових ресурсів економіки.

На сьогодні ринок страхування життя України є висококонцентрованим, на ньому домінують іноземні компанії. ТОП-6 компаній займають 83% ринку за сумою страхових резервів. Якість активів таких компаній є високою: 78% у структурі активів займають ОВДП та банківські депозити (у банках категорії не нижче АА), що було забезпечено завдяки новим пруденційним вимогам⁴. Відбувається очищення ринку: протягом 2015-2016 рр. з державного реєстру фінансових установ виключено 10 компаній, щодо керівництва/власників 5-ти з них порушено кримінальне провадження.

У порівнянні з країнами ЄС, зокрема з країнами Східної Європи, страхування життя в Україні є менш розвиненим, проте має значний потенціал до розширення. Частка сегменту страхування життя у структурі страхового бізнесу в ЄС складає 60% проти менш ніж 8% в Україні. Значний потенціал до зростання також має корпоративний сегмент страхування життя. Наразі його частка складає 4.2% проти 17% до запровадження ЄСВ з операцій страхування життя; для порівняння, у ЄС групі страховки складають 23.3%.

Графік 10. Рівень страхування життя (сплачені премії до ВВП, %) у країнах Європи

Джерело: ЕЮРА, Нацкомфінпослуг

⁴ для страховика, що здійснює страхування життя, розмір «низькоризикових» активів має становити не менше 40% його страхових резервів

Для подальшого поштовху розвитку ринку страхування життя Нацкомфінпослуг розробила і презентувала Раді комплекс заходів. Їх реалізація сприятиме поліпшенню фінансового стану страхових компаній та позитивно вплине на розвиток фінансового ринку в цілому.

Схема 3. Заходи для розвитку ринку страхування життя.

Податкові стимули	<ul style="list-style-type: none"> • запровадження податкових стимулів для довгострокових договорів
Комплексний механізм	<ul style="list-style-type: none"> • запровадження інструменту гарантування виплат за договорами страхування життя
Нормативні вимоги	<ul style="list-style-type: none"> • реалізація II-го етапу підвищення вимог до якості активів страховиків
Контроль кримінальних проваджень	<ul style="list-style-type: none"> • організація взаємодії з правоохоронними органами з метою запровадження системи контролю за ринками фінансових послуг, унеможливлення виникнення нових та протидії існуючим випадкам злочинних дій з боку керівництва та власників фінансових установ

Зі свого боку, інші установи – учасники Ради працюватимуть над розширенням спектру доступних для страхових компаній якісних інструментів інвестування.

Позиція Ради. Рада підтримала ініціативи Нацкомфінпослуг, що прискорять розвиток ринку страхування життя.

У цілому члени Ради погодилися з необхідністю відпрацювання процедури застосування податкових стимулів для довгострокових договорів. ФГВФО висловив готовність надати організаційну підтримку у створенні фонду гарантування виплат за договорами страхування життя.

7. Просування реформ у фінансовому секторі.

Розгляд та підтримка важливих для фінансового сектору законопроектів – ще один внесок Ради у реформу фінансового сектору, вирішення проблем минулого, переходу до більш прозорого регулювання та нагляду. Найбільші банки зміцнили свою позицію за розміром капіталу відповідно до програм рекапіталізації. Ті банки, які не змогли забезпечити відповідність мінімальним вимогам до капіталу або забезпечити прозорість структур власності, були виведені з ринку. Тривало очищення небанківського фінансового сектору. Спільними зусиллями установ, представлених у Раді, у січні 2017 року було актуалізовано Комплексну програму розвитку фінансового сектору України до 2020 року, що дозволить підвищити стійкість системи до шоків, закласти підвалини подальшого зростання.

Реформи у фінансовому секторі часто вимагають законодавчих змін. Тому Рада закликала на засіданні у жовтні 2016 року підтримати законопроекти, спрямовані на захист прав споживачів фінансових послуг, захист прав кредиторів, реструктуризацію боргів фізичних осіб в іноземній валюті, консолідацію функцій державного регулювання ринків фінансових послуг. На сьогодні далеко не всі важливі ініціативи підтримані ВРУ.

Таблиця 6. Підтримані Радою законопроекти та їх поточний статус

	Законопроект	Основні цілі	Поточний статус
1.	"Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо стимулювання кредитування в Україні)", реєстр. № 4529	Зменшення кредитних ризиків банківських установ і відтак сприяння активізації кредитування	Відхилено та знято з розгляду. Наразі зареєстровано інший законопроект ⁵ , покликаний посилити захист прав кредиторів
2.	"Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо регульованих ринків та деривативів)", реєстр. № 3498	Створення умов для розвитку ринку деривативів та впровадження державного нагляду за регульованими товарними ринками	Схвалено до повторного другого читання
3.	"Про споживче кредитування", реєстр. № 2455	Забезпечення захисту прав та законних інтересів позичальників у сфері споживчого кредитування, у т. ч. убезпечення споживачів фінансових послуг від ризиків порушення їх прав завдяки наданню їм повної інформації для прийняття рішення.	Прийнятий Радою 15.11.2016, вступає в дію 10.06.2017
4.	"Про внесення змін до деяких законодавчих	Встановлення повноважень державних органів щодо захисту прав споживачів	Передано на повторне друге читання

⁵ Законопроект № 6027 про підвищення довіри між банками та їхніми клієнтами. Він також має на меті створення правового підґрунтя для зменшення ризиків банків на усіх стадіях кредитування фізичних та юридичних осіб шляхом удосконалення законодавства, що регулює відносини поруки, застав, спадкоємства, тощо.

	Законопроект	Основні цілі	Поточний статус
	актів України щодо удосконалення захисту прав споживачів фінансових послуг", реєстр. № 2456-д	фінансових послуг. Запровадження однакових правил для банків та небанківських установ. Запровадження відповідальності фінансових установ за порушення прав споживачів фінансових послуг	
5.	"Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо уточнення їх окремих положень з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів", реєстр. № 4960	Удосконалення внутрішнього фінансового моніторингу фінансових операцій; зменшення кількості операцій, що підлягають обов'язковому фінансовому моніторингу	Заслухано та знято з розгляду
6.	"Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо консолідації функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг", реєстр. № 2413а	Розподіл функцій Нацкомфінпослуг між НБУ та НКЦПФР. Це забезпечить одночасне здійснення ефективного нагляду за банківським сектором та ринком небанківських фінансових послуг, а отже нову якість регулювання фінансового ринку	Готується на друге читання
7.	"Про страхування", реєстр. № 1797-1	Підвищення рівня захисту прав споживачів страхових послуг, удосконалення контролю за діяльністю страхових компаній.	Готується на друге читання
8.	"Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання особливостей ліцензування господарської діяльності з надання фінансових послуг", реєстр. № 3739	Визначення особливостей ліцензування господарської діяльності з надання фінансових послуг	Відхилено та знято з розгляду

З ухвалених ВРУ важливих для фінансового сектору законів – про запровадження інституту приватних виконавців (02.06.2016); про фінансову реструктуризацію (14.06.2016); про скасування мораторію на перевірки НКЦПФР; щодо усунення бар'єрів для експорту послуг (03.11.2016); щодо підвищення рівня корпоративного управління (сквіз-аут); про корпоративні договори; щодо спрощення процедури приєднання банків (23.03.2017). Ці закони створили інструменти для ефективної реструктуризації та стягнення боргу, трансформації та злиття банків, запровадили сучасні вимоги до корпоративного управління. Їх повноцінна реалізація сприятиме як запобіганню шокам, так і більш ефективному подоланню їх наслідків. Ухвалення бюджету на 2017 рік, основні показники якого відповідали Меморандуму з МВФ, також сприяли посиленню фіскальної стійкості.

У 2016 році мали місце спроби окремих депутатів обмежити на законодавчому рівні незалежність Національного банку, підпорядкувати діяльність регулятора політичним інтересам, що унеможливило б виконання ним основних функцій – підтримку цінової стабільності, сприяння фінансовій стабільності та створення таким чином передумов для економічного зростання. Те, що такі зміни не були підтримані українським парламентом, є позитивним сигналом для продовження реформ.

Позиція Ради. Рада закликала парламентарів якнайшвидше ухвалити закони, які є критичними для реформування та розвитку фінансового сектору. Водночас члени Ради наголосили на неприпустимості обмеження незалежності Національного банку та коригування його мандату.

Вставка 3: Співпраця з міжнародними донорами та підтримка реформ у фінансовому секторі.

Важливим чинником підтримки і сприяння реформам у фінансовому секторі, зміцнення інституційної спроможності регуляторів в Україні є допомога міжнародних партнерів. У рамках такого співробітництва залучається фінансування, відбувається обмін кращим міжнародним досвідом та приведення українських стандартів у відповідність до світових практик.

Ключовим елементом міжнародної допомоги у стабілізації фінансової ситуації та підтримки реформ у нашій державі залишається чотирирічна програма співпраці з МВФ, що передбачає фінансування обсягом до 17.5 млрд. дол. США. Уперше у своїй історії Україна успішно пройшла процедуру третього перегляду та отримала четвертий транш у рамках програми з МВФ.

Таблиця 7. Обсяг залученої допомоги від основних міжнародних донорів (у млрд. дол. США, 04.2016 – 05.2017)

Надходження (міжнародний донор)	на підтримку бюджету	на поповнення міжнародних резервів	на фінансування проектів розвитку
МВФ (програма EFF, 11.03.2015)		2.00 (III транш, 14.09.2016 IV транш, 03.04.2017)	
ЄС (III макрофінансова допомога, 22.05.2015)		0.75 (II транш, 05.04.2017)	
США (кредитні гарантії)	1.00 (угода, 03.06.2016)		
Світовий банк	0.03		0.01
ЄБРР			0.01
ЄІБ			0.04

Загальний обсяг фінансової допомоги, яку отримала Україна від основних міжнародних донорів за звітний період, склав майже 4 млрд. дол. США, з яких 2 млрд. дол. США від МВФ.

Разом з тим довгострокова затримка співпраці з МВФ та погіршення інших економічних чинників була розглянута на засіданні Ради у травні 2017 року як альтернативний (стресовий) сценарій поряд з базовим. За умови реалізації стресового сценарію НБУ може задіяти широкий спектр заходів для нейтралізації ризиків.

Позиція Ради. Співробітництво з МВФ та виконання положень Меморандуму є необхідною умовою забезпечення фінансової стабільності.

Члени Ради підкреслили необхідність вчасної реалізації реформ, передбачених програмою співпраці із МВФ, та відзначили, що затримки із реалізацією програми можуть створити суттєві ризики для макрофінансової стабільності у середньостроковій перспективі.

Звіт підготовлено секретаріатом Ради з фінансової стабільності. Під час підготовки використані офіційні дані та інформація НБУ, Мінфіну, НКЦПФР, Нацкомфінпослуг, ФГВФО.